

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

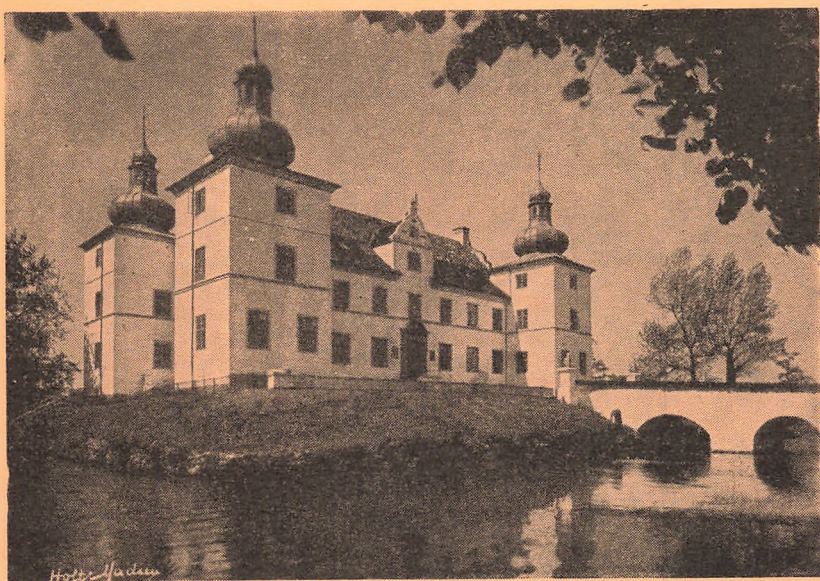
Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskerens Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

ENGELSHOLM

HØJSKOLEKREDS

Aarskrift 1946

Statens
Pædagogiske Studiesamling
København V.

Det var en stor glæde for os, at højskolekredsens medlemmer sluttede saa godt op om arbejdet igen efter stilstanden under ty-skertiden, og De skal alle have tak derfor. Vi har haft nogle gode møder i aarets løb. Møderne var følgende: Den 11. december 1945: biskop H. Øllgaard, Odense, og frimenighedspræst Rasmus Anker-Møller, Hornum. Torsdag den 17. januar 1946: overrabbiner dr. Friediger, København, og valgmenighedspræst Sv. Aage Nørgaard, Vejstrup. Den 12. februar: professor dr. theol. K. E. Løgstrup, Aarhus, og valgmenighedspræst Holger Sørensen, Aarhus. Den 5. marts: valgmenighedspræst Aage Møller, Møllerup, og sognepræst Sig. Petersen, Nørup. Pastor Petersen blev dog syg, og Aage Møller tog begge foredragene.

Naar der ikke er blevet afholdt noget sommermøde, er der flere grunde. Der var en masse andre store møder i egnen, saa det var svært at finde en lejlighed; de talere, vi gerne vilde have, var ikke at faa, og desuden var der ebbe i kassen. Denne ebbe, som ogsaa vil fremgaa af regnskabet, skyldes, at alt er blevet dyrere, baade talerne og bilerne og det hele. Men ebben er dog ikke værre, end at den kan overvindes med tiden.

Paa skolen her er arbejdet gaaet godt, siden vi kom hjem fra »udlændigheden«. Sidste vinter var her fuldt hus, og det glædelige skete, at vi i sommer ogsaa fik helt fuldt. Vore sommerhold har jo ellers været smaa, men denne gang kom vi altsaa paa højden. Nu i efteraaret er vi begyndt at bygge et nyt hus til lærerlejlighed og nogle elevværelser, saaledes at en del værelser i hovedbygningen kan frigøres; vi har længe savnet et par gæsteværelser og pige-kamre. Alt i alt har det været et fremgangsaaer for skolen.

Vi sender Dem vor bedste hilsen med tak for Deres støtte gennem højskolekredsen til vore møder!

Gudrun og Sune Andresen.

Aandslivets væsen.

Den menneskelige tanke har den ejendommelighed, at den er grænseløs. Jeg mener dermed, at tanken altid søger ud over det punkt, hvortil den er naaet. Den arbejder altid, — og hvis den gaar til hvile, saa er den syg, træet eller sløvet. Den sunde tanke søger altid ud over grænserne, den tilfredsstilles ikke, fordi man naaede et resultat, — den er altid higende. Det er en kendt sag, hvordan man overfor tanken om den yderste stjerne i universet altid straks vil spørge: Ja, men hvad er der saa bag ved den sidste stjerne? Nogen grænse i universet kan tanken ikke finde sig i, — for man vil altid, drilagtigt, spørge om, hvad der ligger bag ved vor verdens grænse.

Eller tænk paa atomet, hvis inderste kærne er et kraftcenter. Vil vi ikke straks spørge om, hvad der saa ligger bag ved det. Den menneskelige tanke vil ikke helme, før alle atomets hemmeligheder ligger klargjort, — og derefter kommer nye problemer.

Tanken er en urolig ting, en rastløs erobrere, der synes aldrig at ville standse sin færd. Stilstand er tankens død.

Takket være tanken og dens evige higen har vi skabt en civilisation og kultur, som vi kunde være stolte af, hvis blot vi vilde holde op med at bruge de indvundne erfaringer og erkendelser til at bekriige hinanden med og i taabeligt afsind ødelægger den civilisation og kultur, som vi bygger op.

Men nu kommer det mærkelige. Der er alligevel et omraade, hvor tanken søger hen for at finde hvile og ende paa sin higen. Det er der, hvor tanken forbinder sig med tro. I tanken paa Gud maa al uro og higen høre op. Her er løbet slut. Den yderste stjerne, det inderste i atomet, — ja, hvad ligger der bag ved det; der maa være mere endnu. Men har tanken fundet Gud, som skaberen af alle ting, saa er det dog vrøvl at spørge: Ja, men hvem skabte saa Gud, og hvor kom han fra?

Gud er Gud, — og her maa al diskussion høre op. Al teologi er tanker om Gud, men ikke tanker og spekulationer om Guds tilblivelse. Gud er det givne og absolutte udgangspunkt for alle ting, — og det ejendommelige er, at her kan tanken endelig finde hvile paa den yderste grænse. Tilbage blir saa et vældigt tankesystem, som er vore tanker om Gud og hans aands kraft. At oplyses deri og komme til at forstaa Guds aand og væsen, det drejer tankerne

sig om, naar de har fæstet sig i tro til Gud. Men det har jo alligevel en helt anden karakter, end det jeg før nævnte, for bagom Gud kan vi ikke tænke, han er alt, og de tanker, der fæster sig til ham, skaber og afslører ikke selv, men modtager al oplysning af ham.

Den teologi, vi ikke kan døje, det er den, som laver sig sit eget idesystem og danner Gud i sit billede. Den sande teologi, det er den modtagende, den, der oplyses i Gud og Jesus Kristus.

Men altsaa, — saa længe tanken arbejder med at trænge ind i tingenes og naturens verden, vil den vedblive at lyde sin natur, den evige uro for at naa til næste station, næste opdagelse. Men naar tanken gaar ud over tingene og naturen og over i troens verden og dér fæster sig til Gud, saa falder tanken til ro og hvile dér, forstaaet saaledes, at den ikke søger videre, ikke gaar ud over denne grænse.

Derfor vil mange sige, at troen paa Gud er en stagnation, en stilstand, en begrænsning for den frie tanke.

Da man herhjemme i slutningen af forrige aarhundrede saa stærkt forkyndte »den frie tankes ret«, var det netop i reaktion ikke blot mod kristendommen, men mod troens væsen i det hele taget. Tanken skal være fri, forkyndte man, og dermed mente man ikke en forfløjen og planløs tankeverden, men en tanke der var frigjort fra alt andet end sit eget higende væsen, — og det er vel det, man kalder logik, dette: planmæssigt at søge fra viden til viden, fra erfaring til erfaring. Ad videnskabens vej skulde efterhaanden, planmæssigt, verdens og livets hemmeligheder afsløres for os takket være den »frie tanke«.

Denne anskuelse kunde i og for sig være god nok, saa længe man holdt sig til det, som tanken evnede ved egen kraft, nemlig at arbejde med tingene, med stoffets verden, hvad enten den nu optræder som krop eller som sjæl, men saa snart man gik over til at anvende de vundne videnskabelige resultater som livssyn, og altsaa omvendt vilde befrugte tanken gennem dens egne resultater og paa den maade skabe et aandsliv, hvis begrænsning var givet af mennesketankens egne opdagelser og tankerresultater, saa kom man til at modsige sig selv, fordi den »frie tanke« saaledes viste sig at være mere bundet og indsnævret end før, bundet af den uhyggeligste begrænsning af alle, nemlig begrænsningen i sit eget væsen.

Kun hvad tanken logisk anerkender, er virkeligt, vilde man sige, og det vil man vel sige endnu. Men dermed er verden blevet uhyre snæver, og aandslivet er endt med at blive en forkyndelse af, en interesse for og en beskæftigelse med vor egen viden. Aandsliv er altsaa saaledes noget, vi selv laver inden for den begrænsning, som vor viden gir.

Takket være dette — efter min opfattelse bagvendte — syn paa sagen lever vi nu i en tid, hvor det intellektuelle, den hjernemæssige logik, det forstandsmæssige, fører det store ord. Det kunde jo være godt nok, hvis man dermed vilde holde sig til stoffets

verden og den menneskelige sjælemekanik, men man bedømmer jo tvært imod alting med den forstandige og intellektuelle alen.

Derfor skal man i vore dage lede længe om et virkeligt aandsliv, som er andet og mere end blot interesse for videnskabelig og halvvidenskabelig tænkning baade paa stoffets og sjælens omraade. Grellest forekommer denne selvkredsning i kunstens verden, fordi man netop der stærkest maatte vente en inspiration af guddommelig art.

Men lad os vende tilbage til det, vi slap, — dette, at fritænkeriet i forrige aarhundrede forkyndte en »fri« tanke, der ikke var »bundet« i Gud eller et guddommeligt syn. Havde de saa ret i, at den tanke, der bunder i Gud og hviler i Gud, er stagneret og gaaet i staa, har den mistet sit eget væsens kerne: den evige higen? Kort sagt: Er det at være bundet til noget andet end sig selv et udtryk for slaveri og død, og er frihed kun at finde i det at være sig selv og — *sig selv nok*?

Jeg mener, det er lige stik modsat: at være sig selv, have nok i sit eget væsen, er netop den værste af alle begrænsninger, er død og ensomhed og goldhed, hvorimod det: at være bundet af noget andet end sig selv, er et udtryk for sand frihed.

Nu er det selvfølgelig ikke ligegyldigt, hvad dette andet er, som vi er bundet af! Skal der være noget frugtbart i forholdet, maa dette andet være noget, der er større, stærkere, bedre og kærligere end vi.

Lad os tænke paa Grundtvig og Søren Kierkegaard. Var de ufri i deres tankeverden? Ja, de var begge bundet til deres tankers udgangspunkt, nemlig Gud. Men man har et levende indtryk af, at deres tankeverden netop blev frigjort i dette forhold og netop vandt sin frihed gennem den inspiration, som forholdet til Gud gav dem. Det aandsliv, de skabte, kan slet ikke *tænkes* uden deres stærke forhold til Gud, hvor forskellige de end var fra hinanden.

Og her er vi nær inde ved forstaaelsen af, hvad aandsliv virkelig er i modsætning til det, jeg nævnedes før, at aandsliv skulde være et resultat af vor intellektuelle stræben, vor videns og forstands resultater. Hos Grundtvig og Kierkegaard viser aandslivet sig som en gave, de modtager gennem det forhold, de har til Gud. Aand er altsaa noget, der strømmer fra Gud til dem, og det er i og for sig ikke noget, de selv skaber, men de skabes og sættes i bevægelse derved. Deres tankeverden har troen som udgangspunkt og sættes i bevægelse ude fra, — og en ting til maa bemærkes, og det er, at de er ikke ensidigt tankebestemte, men de bevæges ogsaa i baade følelse og fantasi. Det hele menneske forpligtes og frugtbargøres ud fra det givne udgangspunkt i Gud.

Der sker altsaa det, at idet tanken i sin grænseløse higen udover alle ting tilsidst standser og forbliver i Gud og hans aand væsen, da frugtbargøres tanken til fornyet kraft og frigøres netop til en virksomhed, der kan give de største resultater.

Romantikerne vilde sige, at aandsliv er en inspiration fra gud-

dommelige kilder, — og de havde ogsaa fat i den rigtige ende, men det gir dog altid mere klarhed og fasthed, naar man kan nævne kildens navn og væsen!

Aandslivets væsen kan vi faa et nærliggende indtryk af ved at se paa det fælles-menneskelige liv. »Det personlige er sandheden«, sagde Jakob Knudsen, »men virkeligt blir det først, hvor hjerterne mødes«. Din egen tanke- og følelserverden er sand nok, men den er og blir begrænset i sig selv, blir ensidig og halv, indtil den dag, da du naar frem til at dele den med en anden. Da vil du opdage, at det, du selv ejede, egentligt var begrænset, stagneret og bundet i dit eget væsens evne, — men i mødet med den anden blev du udefra frugtbargjort, og det, du var kørt fast i, frigøres og vælder op til nyt liv. Derfor er samliv og fællesskab af saa afgørende betydning for os, især det fællesskab, der har kærlighedens karakter.

Men naar vi saa tænker paa menneskeheden i det hele taget, saa er det klart, at hvis den holder sig alene til sin egen naturs og sin egen tanks væsen, saa vil det hele ende blindt. Det menneskelige vil stagnere i sin egen begrænsning eller køre i ring med egne interesser. Derfor trænger menneskeheden fremfor alt til et forhold, der fører udover dets egen verden, et forhold til Gud. Hvor mange gange har vi ikke i historien set, at heri netop skete det største og bedste, og hvor mange gange har vi ikke set, at menneskeheden i sin begrænsning om sig selv blev selvkredsende, gold og ond.

Tanken er aandslivets redskab, men et redskab, der ikke kan være sig selv nok. Menneskeheden kan ikke oplyse og beaande sig selv. Det skal der en aand til, som er bedre og renere, kærligere og større end vor.

Jeg for min part kan ikke se, hvor denne befrugtning, denne levendegørelse af vor menneskeaand skulde komme fra, om ikke fra Gud.

Er mennesket skabt af Gud, da genspejler hans aand sig i det skable, og er Jesus Kristus Guds søn, da oplyser han os om Gud og derfor ogsaa om os selv.

At fæste tro til dette er en hovedsag.

Sune Andresen.

En gammel beskrivelse af Engelsholm fra 1750. 2. del.

Danske Magasin.

37. hefte.

(Den gamle beskrivelse af Engelsholm, hvoraf aarsskriftet sidste aar bragte 1. del, fortsættes her):

6. Fru Margrethe Lange og hendes mand Knud Brahe, som og var en broder af Tyge Brahe, bleve ejere af Engelsholm og tilliggende gods. Denne frue havde først været giftet med Jens Kaas til Vorgaard og Gudumlund, som døde 1579 i sit alders 63 aar. I et dokument af 1582, hvorved hun mageskifter noget gods med kongen, nævnes hun endnu som Jens Kaases efterleverske af Gudumlund. 1584 eller ved det pas indlod hun sig i nyt ægteskab med bemeldte Knud Brahe, som i den Kalmarske fejde var kongl. majestæts ritmestere og befalingsmand paa Bygholm. Denne mand, da han var blevet ejer af Engelsholm, opførte den store hovedbygning paa gaarden og indviede den 1593 paa nyt-aarsdag.

Som det i de dage var meget i mode, endog af qvindekønnet, lagde sig paa studeringer, saa var og fru Margrethe Lange i deres tal, som staa optegnede iblandt lærde danske fruentimmer. Af fremmede sprog havde hun især forhvervet sig en færdighed i det franske, og har af dette sprog oversat adskillige smukke bøger paa dansk. Tvende af dem har vi set som ere trykte tilsammen i aaret 1608 og nu temmelig rare [sjældne]. Den første har denne titel: En udlæggelse, let at bruge, som er gjort ved samtale, over apostlers symbolo, hvilken der indeholde troens och den christelige religions artikle, oversæt och igen forbedret ved M. P. V. oc nu udsat paa danske af franssøsske ved ærlig og velb. frue Marg. Lange. Prentet i Kiøbenhavn hos Hendrik Waldkirch 1608. Dens anden titel er saadan: En meget skøn tractat om et christeligt lif oc lefnet, hvilket er som en undervisning oc maade for alle den-nem, der bekiender christendommen, til at skikke deris lefnet efter, oc forholde sig her i verden, udi Guds lydelse, efter vor mesters og lovgivers Jesu Christi ordinans oc beskikkelse. Oc nu for danske af franssøsske, oc forbedret ved ærlig og velb. frue Marg.

Lange. Prentet i Kiøbenhavn hos Hendrik Waldkirch 1608. Der findes ingen fortale af oversætteren for nogen af disse bøger, men bag i den første har D. Hans Povelsøn Resen sat en liden paamindelse til læseren.

Man finder og en bog med denne titel: En liden haandbog udi hvilken indeholdes nogle christelige udkaarne bønner at bruge i allehaande nød oc fristelse. Sammenskreven ved Anders Michelson, da præst i Kolding, men siden biskop i Bergen, og trykt i Kiøbenhavn 1607. Hvilken han haver dediceret Knud Brahe oc hans frue Margrethe Lange, som han især berømmer for hendes oversættelser. (Den lange og svulstige dedication udelades her.)

Aar 1615 den 3. februarii døde Knud Brahe, 60 Aar gammel, og efterlod Fru Margrethe Lange anden gang enke. Hun levede efter ham en syv aars tid i sin enkestand. Imidlertid har hun 1621 opbyggt capellet ved Nørup kirke, som er sognekirken til Engelsholm, og lade choret hvælve. Samme aar har hun og tillagt sognepræsten for Nørup menighed noget godt for at prædike i fasten over passionen. Hendes gavebrev og fundats derom er saaledes lydende:

Jeg Margrethe Lange til Engelsholm, S. Knud Brahis efterleverske, kiendes och gør vitterligt for alle med dette mit obne bref, at ieg med min fri vilie och velberaad hun och nu med dette mit obne bref skiøder gifver, perpetuerer, och aldellis afhender fraa mig och mine arvinger, och til sognepræsten til Nørup kirke, den som nu er, och hans efterkommere sognepræster der sammesteds, denne efterskrevne min gaard udi Tørrild herrid udi Ringgivue sogn udi Uuffve liggendis, skylder aarligen smør to fierding, svin en, giesteri en daler. En bol samme steds, Christen Pedersen nu iboer, skylder aarligen penninge en halv daler. Hvilke forskrefne gaar med al sin herlighed, stedmaal och sagfald, egt och arbeid, rente och rette tilliggelse, udi ager och eng, fischevand och fægang, vaadt och tørt, inden mark och uden, intet undtagendes, som der nu tilliger och af Arilds tid tilligit haver, forskrefne Sognepræst, den som nu er, och hans efterkommere sognepræster til Nørup kirke, skal hafve nyde bruge och beholde til evindelig ejendom. Dog skal forskrefne sognepræst och hans efterkommere sognepræster sammesteds, under samme gaards fortabelse, være tilforpligtet, Gud almægtigste til ære, och hans menigheds opbyggelse och forfremmelse, aarligen at prædike af vor Herre Jesu Passion fraa kyndelmisse och til demmel-ugen. Udi lige maade skal och ej forskrefne sognepræst och hans efterkommere sognepræster maa selge, skiøde eller pante, eller udi nogen maade afhænde forskrefne gaard, under samme gaards fortabelse. Och kendes jeg mig eller mine arvinger aldellis ingen ydermere lod, del eller rettigheder at have til eller udi forskrefne gaard eller noget dets eigendom eller rette tilliggelse, emedens och al den stund forskrefne prædiken ikke forsømmes, samme gaard ej heller selgis,

pantis, eller afhendis fraa forskefne sognepræster sammesteds, men kiendes mig den aldeles at have gifvet, afhændet och perpetueret til forskrefne Nørup sognepræsters underholdning. Thi bepligter jeg mig och mine arfvinger, at fri hiemle och fuldkonneligen tilstaa forskrefne sognepræst til Nørup kirke, den som nu er, och hans efterkommere sognepræster sammesteds, for hver mands paa-tale, som derpaa kunde eller vil tale udi nogen maader. Dis til ydermere vidnesbyrd och bedre forvaring haver jeg med egen haand underskrevet och mit zignet herpaa trykt och venligen ombedet ærlig och velbyrdig mandt Niels Kragh til Agerkrogh och Erik Juel til Hundsbæk med mig at forsegle och underskrifve.

Actum Engelstholm den 8. februarii anno 1621.

Margrethe Lange.
egen handt.

Niels Kragh.
mp.

Erik Juel.
egen handt.

Aaret derefter, 1622, døde Margrethe Lange, som hendes gravskrift i Nørup kirke giver tilkiende. Ved hendes død kom Engelsholm til hendes sidste mands broders Steen Brahes ældste søn Jørgen Brahe, som i næstfølgende hefte videre skal meldes.

Om Knud Brahe til Engelsholm, som vi i forrige hefte meldede at være ved døden afgang den 3. februar 1615, forglemte vi da at erindre, at han var født 1555 den 24. augusti. Efter at have haft en fortredelig forlovelses-handel i sine unge aar, kom han i ægteskab 1584 med den lærde frue Margrethe Lange, som levede nogle aar udi ægtestand efter ham, og døde i august maaned 1622.

(Om den overfor nævnte fortrædelige forlovelseshandel fortæller Troels Lund i »Dagligt Liv i Norden« følgende:

Mogens Mormand til Bramslykke paa Lolland og hans Hustru, Margrethe Hvitfelt, havde en Datter, Sophie. En Gang under deres Fraværelse fra Lolland blev hun syg og afgik sluttelig ved Døden. Hun jordedes i Gaardens Sognekirke, Musse Kirke. Hr. Hans Lauritsen, Stedets Sognepræst, forrettede Begravelsen, og denne overværedes af den afdødes Farbroder, Mads Mormand til Sæddinge med Frue, af den afdødes Faster Marine Mormand, som paa den Tid opholdt sig paa Bramslykke, og desuden af Gaardens Folk »og megen Almue af begge Sogne«. Da Forældrene noget senere vendte tilbage til Øen, kom der imidlertid onde Rygter op. Modern, Fru Margrethe Hvitfeldt, som »klagede over sin Datters Ulydighed«, drog da selv til Stifts-Lensmand, Hak Ulfstand, og meddelte ham, hvad Rygtet fortalte. Følgen blev, at Hak Ulfstand befalede Graven aabnet af Stedets Øvrighed i Vidners Overværelse og Kisten nøje undersøgt, saa at man kunde komme til Klarhed over den begravedes Person og Dødsmaade.

Den 19. Maj 1580 mødte da fire lollandske Provster og Præster

i Musse Kirke lilligemed Herredsfogden og syv dertil udnævnte Mænd for at foretage Undersøgelsen. Man aabnede Graven. Den havde tydeligt nok ikke været aabnet efter Begravelsen. Man huggede Kisten op og fandt i den kun Langhalm, Kalk og Jord samt nogle Malurter. Af Jomfru Sophie var der derimod ikke Spor.

Hendes Spor mente man tværtimod, i de nu optagne Forhør, at kunne følge til Nakskov og derfra lidt videre, men saa tabte de sig ganske. Forgæves forhørte man Præst, Klokker, Arbejdsfolk o. s. v., de svor alle paa, at de havde handlet i god Tro. Derimod synes man at være gaaet uden om dem, der havde plejet den syge og overværet hendes Død, særlig Fasteren Marine, hvem Rygtet udpegede som Medvider. Sagen dyssedes med andre Ord ned. Men Mand og Mand imellem havnede man i den ret sandsynlige Forklaring, at det hverken var Døden eller Djævelen, men en Elsker (Knud Brahe), der havde bortført Jomfru Sophie.)

Efter begges død kom Engelsholm gaard og gods til Knud Brahes brodersøn:

7. Hr. Jørgen Brahe til Hvedholm, som siden blev ridder, rigens raad og høvidsmand paa Hagenskov slot, en søn af Steen Brahe til Knudstrup og fru Birgitte Rosenkrands. Han var født 1585 den 22. maj, blev gift 1615 med Anne Gyldenstjerne, Preben Gyldenstjernes dotter til Vosborg, døde 1661 den 12. februarii. Hans berømmelige levnedsløb kan læses i D. Laurits Jacobsøns ligprædiken over ham, trykt i Kiøbenhavn. Hans søn:

8. Preben Brahe blev efter hannem ejer af Engelsholm. Men at han endog nogle aar, før faderen døde, har haft gaarden i være og skrevet sig dertil viser et i hænde havende original document, som er skrevet paa Næsbyholm 1657 1. februarii hvilket saaledes begynder: Preben Brahe til Engelsholm kiendes og giøre vitterligt, at eftersom min kiære fader ærlig og velb. mand hr. Jørgen Brahe til Hvedholm, ridder, Danmarks riges raad, och kongl. Majst. befalingsmand paa Hagenskov, mig hafver tilskrevet osv. —. Hans frue var Susanne Giøe, en dotter af Falk Giøe til Hvidkilde, hofmester paa Sorø og fru Karen Bilde. Han døde 1708 den 27. martii i hans alders 81. aar, og blev den 18. maji begravet i Nørup kirkes kapel. Hans dotter var den berømte Karen Brahe til Østrupgaard, patronesse for det adelige jomfrukloster i Odense, som har skænket det skønne danske bibliotek til bemeldte kloster. Sønnen:

9. Henrik Brahe arvede Engelsholm efter ham, som var kongl. majestæts bestalter kapitain, og havde til ægte frue Henrica Sophia Bilde, Knud Bildes til Skierildgaard og fru Mette Gyldenstjernes dotter. Han var den sidste af de Braher som eiede Engelsholm. Hans frue overlevede hans død, og ved skiøde solte gaarden til Hr. greve

10. Friderik af Daneskiold Samsøe, nu ridder af elefanten D. K. M. generallieutenant, geheimekonferentsraad og kammerherre etc. Hans ekselence tog Engelsholm i besiddelse 1727 den 1. maji, og ejede den i fire aar, indtil han ved sin forflyttelse til Kiøbenhavn igjen solte gaarden 1731 den 11. maji til nu værende ejer Hr. etatsraad

11. Gerhard de Lichtenberg, som ikke haver sparet at fuld-færdige de kostbare og zirlige indretninger, som af hr. greven vare begyndte, saavel udi gaarden og dens bygninger i sig selv, som hosliggende dejlige have, samt gaardens kirker, men anvendt anseelige bekostninger saavel paa det ene som det andet at bringe udi saadan Stand, som ikkun faa herregaarde og kirker findes paa landet.

Den yndige egn, hvoudi Engelsholm er beliggende, med tilhørende skove, ferske søer, og andre herligheder, ville vi her ikke videre tale om, men aleneste lægge følgende stykker til den beskrivelse, som vi derom før haver gjort.

1. At det ikke gjør lidet til gaardens smukke situation, at den er anlagt næsten midt imellem de tvende landsbykirker Nørup og Bredsten, som begge ligge meget høit, og kan ses over to mile borte, begge deres taarne er af nymodig bygnings-art.

2. Tæt udenfor gaarden, ved siden af en høi bakke, er et klart og velmagende veldevand, som udspringer af den haarde og faste jord, og blev i forrige tider kaldet syde-hullet, fordi vandet derudi bestandig opvælder meget stærkt af jorden, og har syn, ligesom naar en gryde eller kedel heftigt koger. Fra dette væld er nu indlagt render til gaarden og haven, som føre springvandet i de anlagte fontæner.

3. At Engelsholm og egnen deromkring, ligesaavel i de ældgamle kongers og danske høvdinges tid, som siden, har været særangennem og elskværdig for dem at bo og opholde sig ved, det udvise de mange kiendetegn, som der endog til vore tider er tilsyne. Straks østen for Engelsholm er den bekendte by Jelling, hvor kong Gorm og dronning Thyra ligge begravne udi tvende høie, som gaa lige med kirketaarnet, der staa midt imellem dem. Deres gravskrifter i rune bogstaver ere endnu paa to store stene at se, og findes i adskillige bøger indførte. Foruden bemeldte tvende store høie, findes deromkring paa marken mangfoldige andre høie, hvori forneme mænds aske er bevaret. Paa Lime mark, som er paa den anden side af gaarden, findes ogsaa en mængde af saadane med menneskers hænder samlede høie. Tæt norden for byen saaes endnu for nogle aar siden rudera af gamle grundmurede bygninger, som aarligen mere og mere blive ukiendelige, formedelst at jorden til sædeland jævnes og slettes. Iblandt andre Steder er ogsaa mærkværdig en dal, kaldet Kongsdalen, liggende en halv mil nordvest fra Engelsholm, hvori et stort feltslag i gamle dage skal være holden, og en af fordums konger, hvis navn man nu ikke

ved, der have mistet livet, efter de fortællinger, som derom haves fra forældre til børn og børnebørn indtil denne tid.

4. Haraldskær, hvor Gorms søn Harald Blaatand skal have haft sin residens, er en herregaard beliggende imellem Engelsholm og Veile.

5. Giødinggaard, som i de tilforn indførte dokumenter omtales, har siden landmaalingen ligget under Engelsholms hovedgaards takst.

6. Søgaard, der tilforn var en liden by, blev i hr. grevens tid indrettet til et hollænderi, og en ladegaard paa dens mark anlagt.

7. Udi aaret 1732 blev et teglbrænderi af hr. etatsraad Lichtenberg anlagt ved Engelsholm, og 1733 en papirs-mølle, derpaa findes følgende vers udhugget:

Papirets mølle-værk, som Jylland fik, er dette,
Comertsraad Lichtenberg lod allerførst oprette,
Gud lad det blive ved til landets tarv og gavn,
Saalænge det har folk, der skrive kand sit navn.

8. De til Engelsholm og Kielkiær hørende byers navne ere følgende:

I Nørup sogn: Nørup. Lime. Limskov. Søgaard. Kaabermølle. Mørup. Førstballe. Sødowr. Tørild, hvoraf herredet har sit navn. Gammelby. Sillehus. Giøding.

Bredsten sogn: Lildfrost. Balle. Lund. Ravning. Kiærbølling. Tørskind eller Tørskov. Kiældkiær mølle.

Randbølle sogn: Randbølle. Daldover. Vandel. Rygberg. Bindeballe.

Lindeballe sogn: Lindeballe. Nørskov. Vesteraast. Brendgaard. Amlund. Giødsbøl.

Gadberg sogn: Smidstrup. Tykhøie. Roestrup.

Green sogn: Billund.

Ringøie sogn: Baastlund. Trøgelborg. Lille Karlskov.

Sindberg sogn: Lindved.

Hveisel sogn: Sandvad.

Jelling sogn: Jelling.

Egtved sogn: Lie. Spiarup. Torsted.

Steensgaard bestaar af tvende gaarde i Bredsten sogn, som bleve givne jomfru Karen Brahe til faddeergave, og altsaa endnu tilhøre samme familie.

☆

Staar nu alene tilbage at give en beskrivelse af kirkerne, som hører til Engelsholm, nemlig Nørup kirke, som er gaardens sognekirke, og Randbølle kirke, som er annex dertil.

Nørup kirke og kirkegaard er anlagt paa en høi bakke ved Nørup by, en fierdingsvei noden for Engelsholm, hvorfra man

igennem den deilige have og den derhos liggende smukke skov omkring ved siden af den ferske sø spadserer op til kirken. Paa den ene side af kirken tæt ved kirkegaarden ligger præstegaarden, med en dertil hørende og ned mod søen grænsende eng. Paa den anden side ligger Nørup by med et smukt teglhængt skole-hus, som Engelsholms nuværende ejer haver ladet bygge, hvilket denne inskription over døren giver tilkiende:

At sognets børneflokk sin christendom kand lære
 Velbyrdig Lichtenberg opbygte til Guds ære
 Saa skiønt et skole-huus; Gud bygge hans igjen,
 Der er saa iegod en kirke- og skole-ven.

Ved den nordre side af skolen er en høi og zirlig opmuret portal med tvende døre af stakitværk, som er hovedindgangen til kirkegaarden. Omkring kirkegaarden er en smuk opsat steen-mur af hugne kampestene, med grundmurede portaler og indgange paa behørigte steder forsynet. Den nordre side af kirkegaarden er ganske opfyldt med polakkers døde legemer, som 1659 vare i Jylland, og døde i stor mangfoldighed, som siges at være sket af en stærk smitsom syge eller pest. (Om de polakker, som under general Czarneskys commando vare i Jylland indsendte til hielp mod svenskens indfald, se Holbergs Danm. Hist. Tomus III pag. 363, 394.)

Angaaende kirken selv, som findes opført af firekantede hugne kampestene, og i henseende baade til sin udvortes og indvendige prydelser er en af de smukkeste landsbykirker i Danmark, da har man lige saa liden efterretning om denne, som om de fleste andre gamle kirker, naar den først er blevet bygt. I aaret 1492 var hr. Jens Severinsøn sogneprest til Nørup kirke. 1501 nævnes hr. Anders Pedersøn præst i Nørup og officialis i Tyrrild herred. Og 1523 var hr. Anders Thomesøn sogneprest til Nørup. Disse nævnes i de tilforn anførte dokumenter. De sidste præster, som vides at have været ved Nørup og Randbølle menigheder, ere følgende: Hr. Mogens Rosenvinge, som døde 1679. Hr. Aleksander Jacobsøn Falk, som døde 1724, og var der sogneprest i 45 aar. Hr. Falk Aleksandersøn, den foriges søn, som 1722 blev kaldet til at være adjunctus og ved faderens død tiltræde kaldet. Han døde 1730. Hr. Mikel Overgaard blev præst 1731, døde 1737. Samme aar blev kaldet Hr. Peder Stauning, som tillige var provst i Nørvang-Tørrild herreder, og har meddelet disse efterretninger om Nørup kirke. Han døde i afvigte aar 1749.

Udi aaret 1586 den 9. Junii har Engelsholms daværende herskab Erik Lange af kong Friderik den Anden bekommet Jus Patronatus til denne kirke.

Aar 1621 er Nørup kirke med et kapel forsynet, koret hvælvet, og videre i stand sat af Knud Brahes enke Fru Margrethe Lange, som følgende inskription paa en liden sort steen, indsat i muren ved den østre side i kapellet, giver tilkiende:

Anna 1621 lod erlig oc welbørdig fru Mergrete Lange forferdige den Capel og hvelle korit oc.....

Saa meget er sat af Fru Margrethe Lange, og kan man af den afbrudte slutning skønne, at hun har været betænkt paa, at lade mere giøre, men bleven hindret derfra formodentlig af døden, som hende borttog aaret derefter. Og er det, som skulde følge paa det ord Oc, ei blevet opfyldt, førend 112 aar efter, da hr. Lichtenberg haver lige straks ved det, hun haver sat paa stenen, ladet sætte med noget mindre bogstaver dette følgende:

Ao 1733 lod velbyrdige Gerhardt Hansen Lichtenberg oc frue Bodil Hofgaard kirken reparere, hvelve nye stole oc prydelser der udi samt spiir paa taarnet, opsætte, oc saaledes overalt baade staffere oc forbedre.

Efter indholden af denne inscription har hr. etatsraad de Lichtenberg 1733 ladet en hovedforbedring foretage, den største deel af murene nedbryde, og igien sætte en grundmuret hvælving over hele kirken (tillorn var koret alene hvælvet), saa og opsætte et zirligt spir efter den nye byggekunst paa taarnet. Vaabehuset har nu, saavel som hele kirken, hvælving i stedet for loft. Alle dørene for stolene og for koret er staferede med smukt maalede sindbilleder, med inscription over hvert i danske vers. Ligeledes findes gudelige opskrifter enten i vers eller bibelske sprog, saavel paa prædikestolen som paa skrifte og degnestolen etc., hvilket alt blev for vidtløftigt stykkevis at opregne. Neden i kirken er et orgelværk, først bekostet 1730 af hans ekselence Hr. greve Daneskioldt, men siden af hr. Lichtenberg forbedret, og prydet med en del velgiort billedhuggerarbeid, smukt malet, og haver fire for sølvede piller. Over daaben hænger en krone af billedsniderværk stafferet med forgyldninger og deilig rød og blaa farve.

Paa alteret slaar en prægtig altertavle, zirforgyldt over alt udi fyldningen med ægte guld, hvor der ogsaa ses et krucifiks ligesaa forgyldt. Derunder er endnu en mindre afdelet fyldning, hvor, udi bildhugerværk, Christus forestilles at sidde til bords med sine 12 apostle, og indstifte den hellige nadvere, ligesom det øvrige sterkt forgyldt. Øverst ses Jehova paa en klode midt i en sole-glands. Paa hver side af fyldingen ere tvende vel marmorerede piller. Under to af disse piller er med forgyldte bogstaver dette udhugget:

Gud til ære og hans kirke til prydelse er denne altertavle med mere kirkens forbedring bekostet af commerceraad Gerhdt. Hansen Lichtenberg og hans frue Bodil Stephansdaatter Hofgaard.

Og under de andre to piller læses den hellige nadvers indstiftelsesord. Paa begge sider af altertavlen er en del skønt billedhuggerarbeid og løvværk, som føies paa den nordre side til skrifte-

stolen og paa den søndre til degnestolen. Hvilke begge stole er af een skikkelse indelukte og med forgyldte, blaa malede, og andre zirater beprydet.

Paa den anden side koret er indgang til et kapel, hvorunder er begravelse, bygget til kirken af fru Margrethe Lange og igjen forbedret af hr. Lichtenberg. I dette kapel findes trede inskriptioner, den første paa en liden steen i muren er tilforn anført, af indhold, at bemeldte frue 1621 lod kapellet bygge etc.

Den anden staar indhuggen paa en sten ved venstre side i kapellet. Paa stenen ser man Jens Kaas og fru Margrethe Lange udhugne i fuld legems størrelse, og derunder skriften saaledes:

Her under ligger begrafven erlig oc velbørdig mand Iens Kaas til Worgaard som vor Herre henkallit paa hans gaard Gudumlun den anden søndag for Iul aar 1579. Hans alder 63 aar. Med sin kiere hustrue erlig oc velbørdig fru Mergrete Lange som hensol i Herren den . . . . . aar 16 . . . . . hendis alder . . . . . aar. Gud gifve dennem med alle tro christne en gledelig oc ærefuld opstandelse.

Den tredie som staar midt paa et stort steen-monument ved den nordre side i capellet, lyder saaledes:

Her leger begrafven erlig oc velbørdig mand Knud Brahe thil Engilstholm som var fød paa . . . . . anno . . . . . den . . . . . oc var i den sidste svenske feide kong Kristian den 4. ritmester oc befalingsmand paa Bygholm som døde paa Engilstholm den 3. februar anno 1615. I sin alders 60. aar, med sin kiære hustru fru Mergrete Lange som var fød paa . . . . . oc døde anno 1622 den . . . . . Gud gifve dennom en gledelig oc erefuld opstandelse.

Paa den ene side af skriften ser man Knud Brahe, paa den anden Margrete Lange, i stenen udhugne, begge siddende paa knæ, med nogle bibelske sprog, samt deres 16 ahner og andre smukke prydelser.

Til kirken ydermere at pryde haver hr. etatsraad Lichtenberg foræret:

1. Et meget rart skilderi, der forestiller, naar man beser det paa skraa ved den ene side, Christi daab, og intet videre, og ved den anden side hans opstandelse, hvor saa intet videre ses. Men beser man det lige tvert overfor, ses hans korsfæstelse.

2. Et stort skilderi, som forestiller Christum i hans lidelse for den hele geistlige ret, samt bisiddernes votering.

3. Endnu ventes Lutheri og Philippi Melanchtonis skilderier at blive forærede til kirken. Ligeledes et rart italiensk stykke, der med livagtige farver afbilder Christum døende paa korset, hvilket nu staar paa Engelsholm.

Randbølle kirke.

Randbølle er en by, som ligger paa landeveien fra Ribe til Veile og Horsens, en halv mil vesten for Engelsholm. Vesten for denne by begynder den store hede, hvor der skal findes lyng af en karls høide.

Kirken udi Randbølle er af hr. etatsraad Lichtenberg sat i god stand. Den har en skøn stafferet altertavle, paa hvis øverste del forestilles Christus udi sin sæleangst, knæfaldende i bønnen, og udi den midterste del forestilles den hellige nadvers indstiftelse. Vi forbigaa nogle andre i kirken befindtlige inskriptioner, og anføre den eneste, som staar paa den underste del af altertavlen:

Vor cancellietsraad hr. Lichtenberg vi yde
 vor skyldig tusind tak, for hand lod kirken pryde,
 og kirkens gamle mur forbedre og forny,
 ja skolen sætte ny her udi Randbøl by.
 En ret patron hand er, gid mange var hans lige,
 bese kuns Nørup kirk og skole, du skal sige,
 jeg ei flatteret har, thi alt hvad findes der,
 udaf hr. Lichtenberg opbyggt og prydet er.

En gammel præst for disse menigheder hr. Aleksander Falk, som døde 1724 har i kirke-bogen, som noget merkværdigt, aftegned dette:

Anno 1698 den 13. april havde jeg underskrevne alle de gamle folk som nogen videnskab havde om stole-staderne i Randbølle kirke, forsamlede fra adskillige steder, eftersom sognet blev ganske øde udi polakkernes tider, og folkene af smitsomme syger bortdøde, og der blev ey, som mig er berettet, prædiket udi Randbøl kirke i 3 aar.

Aleksander Falk.

Ellers findes intet særdeles betydeligt ved denne kirke at erindre, uden at der paa den nordre side af kirken inde paa kirkegaarden ligger en stor høi, i hvilken, man vil sige, at en af de gamle danske konger skal ligge begravet.

Bresten nævnes i gamle dokumenter Bredsten, Bredesten, Brethsten. Denne kirke ligger smukt til anseelse paa den ene side af Engelsholm, lige ved siden af landeveien imellem Kolding og Viborg. Hr. etatsraad Lichtenberg købte den for nogle aar siden af det kongl. universitet i Kiøbenhavn, da den stod færdig at nedfalde. Hon lod den derpaa til grunden nedbryde, og igen af ny opsette en skøn kirke. ziret med et prægtigt taarn, tækket med kobber og af ny bygningsart. Kirken er og inden til vel prydet, og man læser, foruden adskillige bibelske sprog her og der i kirken, paa altertavlen følgende inskription:

I mørket første gang til pavens interesse
 er Bresten kirke bygt af blinde siælemesse:
 Men til Guds ære den af ny opbygge lod
 justitsraad Lichtenberg, da den bygfældig stod.
 Fra grund det ganske kor, med taarnet, og tillige
 for loftet hvælvinger, og mere jeg kan sige,
 der ses i kirken, er alt ny, Gud selv igien
 belønne ham og hans til sidst med himmelen.

Jørgen Bang.
 Pastor loci.

Præstegaarden til Bresten kaldes Balle præstegaard, til hvis forbedring og til præstens rigeligere underholdning, høilovlig ihukommelse kong Kristian den Fjerde haver udgivet tvende benaadnings breve af 1635 og 1638 hvoraf os følgende kopi er meddelet:

Vi Kristian den Fierde med Guds Naade, Danmarks, Norges, de Venders og Gothers konning, hertug udi Slesvig, Holsten, Stormarn og Ditmarsken, greve udi Oldenborg og Delmenhorst, gjøre alle vitterligt, at eftersom os elskelig Hr. Bredahl, sognepræst til bresten sogn, koldinghus len, underdanigst os, haver ladet foredrage, hans formand fagangne Mag. Niels Villumsen og hannem tvende aabne breve af os naadigst at være undt og given, lydendes ord fra ord, som følger:

Vi Kristian den Fierde etc. gjøre alle vitterligt, at eftersom vi at os elskelig Ernst Normand til Selsøe, befalingsmand paa vort slot Coldinghus og os elskelig M. Johan Borchorsen, superintendent over Ribe stift deres underdanigst erklæring naadigst forfare, Balle præstegaard til Bresten sogn liggendes, ganske ringe at være paa avling og brug, saa præsten der sammesteds, os elskelig, hæderlig og vellærde M. Niles Villemesen sig besværligen kunne underholde, hvorfore han underdanigst har været begærendis, at Bresten kirkejorden og boeler, som han tilforn haft haver, under fornævnte Balle præstegaard maatte lægges or perpetueres. Da have vi naadigst bevilget og tilladt, saa og med dette vort aabne brev bevilger og tillader, at efterskrevne Bresten kirke-jorder, tofte og boeler uden noget stedsmaal, fæste, eller afgift under Balle præstegaards brug skal være perpetueret, og herefter følge fornævnte Mag. Niels Villemesen, og hans efterkommere, ligesom han hidtil haver haft, som er først en egn udi samme mark, kaldes Østerkrog, skyldes aarligen byg 1 ørte, nok en tofte paa Balle mark kaldes Skarres, vesten Stengyde, skylder aarligen tre lybsk. Nok de kirke-agre paa Lunds mark imod Rafning, østen for Jep Sørensens stubjord, som er en ager liggendes fra Salriis; et stykke jord øst for Lund, kaldes Grønnæse, nok en ager sønden for Peder Ibsens tofte-giærde, som skylder aarligen byg 14 skpr. med den ager ved Hans Knudsens tofte-giærde, nok en jord og en liden eng paa Ballemark, kaldes Kattelgren, skylder aarlig 1 sk. lybske

12 skpr. haure, nok en otting paa Bresten kirkejorder over alle Balle marker med en toft skylder aarlig til kirken 1 ørte rug og 1 ørte byg, nok tredieparten af nogle kirkejorder neden for Bresten kirke, som løber øster og vester med enderne, hvorudi kan saas 2 tdr. hart-korn. Desligest have vi de andre tvende parter af fornævnte Bresten kirkejorden, som tvende mænd i Stensgaard, nemlig Søren Madsen og Søren Jensen i fæste haver, skylder aarlig tilhaabe rug 1 ørt, dersom bemeldte jorder af gammel tid fra fornævnte gaard ikke til kirken er given, naar de løs vorder, til fornævnte Balle præstegaard og perpetueret; nok vesten for Bredsten kirke en liden indlukt tofte med et boelshus, Niels Knudsen i boer, skylder aarligen rug 10 skpr. — Og skal fornævnte Mag. Niels Villemesen, og hans efterkommere, her imod tilforpligtet være derfor herefter at holde den Ugedags fredags Prædiken, som hidindtil sædvanligt haver været, samt kirken med brød og vin at forsørge, forbydes derfor fogder, embedsmænd, regnskabsprovster, som nu ere, eller herefter kommendes vorder, at gjøre nogen forhindring, under hvad Pretex det være kan etc.

Othense den 6. dec. 1635.

Vi Kristian den Fierde etc. gjøre alle vitterlig, at eftersom hr. Mads Andersen sogneprest udi Bresten sogn underdanigst for os haver ladet berette, hans formand afgangne Mag. Niels Villemesen at have bekommet et vores aabne brev paa hans præstegaard, samt al anden præstelig rettighed, som præsten der, saavel som andensteds bør at nyde, hvilket fornævnte vores aabne brev lyder paa fornævnte Mag. Nielsens livs tid alene, hvorføre hr. Mads Andersen er paa det underdanigste begærendes, at vi hannem og vores aabne brev ville meddele, at han hans præstegaard, skyld og anden afgift, som hans formand altid haft haver, saavel som al anden præstelig rettighed der tilliggendes, maatte nyde. Da haver vi af vor synderlig gunst og naade naadigst undt, bevilget og tilladt, og nu med dette vort aabne brev naadigst unde, bevilge og tillade fornævnte hr. Mads Andersen, og hans efterkommere at maa nyde og beholde præstegaarden med al anden præstelig rettighed og herlighed, som hans formand for ham nydt og brugt haver, intet undtagen i alle maader, der til bør at ligge: Saa og præsteboelet med al dets herlighed som vi af synderlig gunst og naade dertil lagt haver for kaldets ringheds skyld. Thi forbyde vi alle vore regnskabsprovster, som nu ere, eller herefter kommendes vorder, at gjør nogen forhindring, under hvad prætex det være kan etc. Colding den 26. aprilis 1638. Hvilke fornævnte vores naadigste bevillinger hannem ved ildebrand nyelige skal være frakomme, underdanigst derover begærendes, at vi samme vores naadige aabne brev paa nye lade fornye. Da have vi naadigst paa det saadant hannem eller hans efterkommere ikke til skade eller afbræk skal geraade, fornævnte vore aabne breve i alle des punkter og

ord, clausuler og indhold konfirmeret, og stadfæst, saa og hermed confirmerer og stadfæster, forbyndes alle og enhver herimod, efter som foreskrevet staar, at hindre, eller udi nogen maader forfang at giøre. Under vor hyldest og naade. Givet paa Haderslev den 30. dec. 1639.

Under signet

Christian.

At dette foreskrevne er rigtig copie efter originalen bekiender vi underskrevne secretærer af kongl. majest. cancellie for Kiøbenhavns slot den 3. maji anno 1685.

Landorph.

Rasmussen.

(I fortalen til Engelsholms beskrivelse i Danske Magasin nr. 45 1750 siges det, at de fleste af de stedlige oplysninger om Engelsholm, som er medtaget i beskrivelsen, skyldes »cassereren ved brand-forsikrings-kassen hr. Niels Lihme, som selv baade er en elsker og samler af de ting, der hører til fædrelandets sprog og historie, og desforuden født i egnen ved Engelsholm, i den by Lime, som nogle gange er nævnet i de indførte gamle dokumenter, har ogsaa i nogle aar forhen tient der paa gaarden, og lagt sig temmelig god kundskab til baade om dens ældre og nyere tilstand.)

Finis.

En hædersgave.

I november maaned 1945 modtog jeg fra kammerherre C. A. Bechs søn, dr. Knud F. Bech i Argentina et pengebeløb med anmodning om, at det maatte blive givet til nogle unge i Nørup sogn, som havde deltaget i modstandsbevægelsen. Bl. a. skriver dr. Bech i sit brev noget, som, jeg synes, bør kendes af højskolekredsens medlemmer, og som har bud videre ud og ikke bør gemmes hen i en ukendt brevbunke:

»Naar jeg overhovedet tillader mig at besvære Dem med denne sag i stedet for simpelt hen at overlade »Danmarkshjælpen« at bestemme mit lille bidrags anvendelse, er grunden sikkert først og fremmest, at for mig er Danmark og mit gamle hjem i grunden eet, men det spiller vist ogsaa en rolle for mig, at jeg derved handler i overensstemmelse med den mand, der har betydet mest for mig i mit liv, og hvem jeg skylder mere end nogen anden, min længst afdøde far. Far var fra sin tidligste ungdom til sin død en god dansk mand, der, sammen med en række andre betydelige danske mænd, uden store ord og hule fraser, gjorde en indsats for Danmarks opbygning efter nederlaget 1864. Som lille dreng havde jeg lagt mærke til, at far tit, naar han sad i sine egne tanker, rent mekanisk skrev lange rader af Bogstavet D, det ene slynget ind i det andet, og da jeg en dag spurgte ham om grunden, svarede han næsten genert, at det var en vane fra hans ganske unge dage, da han saa ofte havde grublet over, hvorledes han kunde bidrage til Danmarks genrejsning efter nederlaget. Hans sidste ord før hans død, der indtraf i tidspunktet for Nord-slesvigs tilbagevenden til Danmark, var: »Det danske land, hvor er det dejligt — amen« —, saa faldt han tilbage paa puden og udaandede. Politisk set var han konservativ, og, skønt ikke nogen tilhænger af de berømte provisorier, ubetinget af den anskuelse, at Danmark burde have et forsvar saa effektivt som muligt, ud fra den ganske naturlige betragtning, at naar vi krævede en suveræn stats rettigheder, maatte vi nødvendigvis ogsaa være villige til at bære de dermed forbundne byrder, og han viste i gerning sin opfattelse: i 1894 afslog han Reedtz Totts opfordring til at blive landbrugsminister, fordi han mente at kunne gøre mere nytte paa anden maade, men da det i 1909, maaske det tidspunkt, da dansk politik stod paa sit laveste niveau, saa ud til, at det ubetydelige militære beredskab skulde yderligere forringes, og da i den an-

ledning en fredelig lille ændring i statens højeste styrelse paa-tænkte, modtog han en opfordring til i fornødent fald at overtage stillingen som landbrugsminister, — heldigvis indvilligede i sidste øjeblik den højt ansete venstremand Holstein Ledborg i at danne regering, et kompromis paa det militære omraade opnaaedes, og den lille paatænkte forandring i den højeste ledelse undgikkes, — — men var Danmarks besættelse sket i fars levetid, tvivler jeg intet øjeblik om, at han paa den ene eller den anden maade havde tilhørt hjemmefronten. Alt dette spiller selvfølgelig ingen rolle i dag, men muligvis vil De forstaa, hvorfor det er mig saa magtpaaliggende, at mit lille bidrag kommer til anvendelse netop i mit gamle hjem og paa en maade, der vilde have fundet fars billigelse.«

Senere i brevet skriver dr. Bech: »De gør Dem intet begreb om, hvilken glæde det var for mig at erfare, at Engelsholm skulde benyttes til højskole, — at der stadig skulde findes liv og grøde paa den gamle borg, og at arneilden stadig skulde lue i de gamle stuer. — — Herude fra havde jeg søgt at vække interesse for en eller anden ordning, hvorved Engelsholm kunde reddes for fremtiden, da jeg modtog den efterretning, at den smukkeste mulige løsning var fundet, en løsning, der ogsaa i højeste grad vilde have glædet far, naar ejendommen alligevel var gaaet ud af familien.«

I samarbejde med pastor Pedersen, Nørup, blev der fundet tre unge mænd, som pengene blev fordelt imellem. Ved en lille festlighed paa Engelsholm den 29. december 1945 blev gaven overrakt følgende: Forstassistent Knud Jensen, søn af skovfoged Jensen, Gødding, dyrlægestuderende Morten Jacobsen, søn af mejeribestyrer Jacobsen, Limskov, og boghandlermedhjælper Georg Jørgensen, søn af lærer Jørgensen, St. Lihme.

Senere har jeg gennem det argentinske konsulat modtaget endnu en lille pengegave, der ligeledes er blevet fordelt til ovennævnte.

I forbindelse med det foregaaende kan jeg nævne følgende:

I sommer havde vi besøg af generalkonsul Georg Bech og hustru, der nu efter mange aars arbejde i Amerika var kommet hjem for at bosætte sig i Danmark. Det var et særdeles fornøjeligt besøg, og mange gamle minder fra Georg Bechs barndom blev fortalt og opfrisket.

Fra frk. Margrethe Bech, København, har jeg modtaget en afskrift af nogle »sententier«, som frk. Bech har fundet i et gammelt skrift i Karen Brahes bibliotek i Odense. Disse »sententier« (ordsprog) har været malet paa panelerne i sommerstuen her paa Engelsholm — rimeligvis før Lichtenbergs restavrering af slottet. Maaske kan nogle af dem meddeles her i skriftet senere engang. Muligt at Panelerne her ved lejlighed atter kan blive prydet med dem.

Endelig kan jeg nævne, at jeg fra forpagter August Bech, Vallø, har modtaget en lille pengegave, som ønskedes anvendt til forskønnelse af slottet eller haven. Den vil blive anvendt til en plantning i parken, der vil faa August Bechs navn.

Endnu en ting: Vi havde ogsaa i sommer besøg af en ælling i direkte linje af Gerhard de Lichtenberg. Han er arkitekt og var paa rejse med sin frue for at bese slægtens gamle tilholdssteder. Arkitekt Lichtenberg ejede endnu adskillige ting, som havde tilhørt den gamle Lichtenberg paa Engelsholm.

Sune Andresen.

Sogneraadformand Marius Knudsen, Gammelby.

Alter i aar er en af højskolekredsens gode tillidsmænd gaaet bort. Marius Knudsen var den første af Nørup sogns beboere, som jeg kom i kontakt med. Det gik lidt pludseligt for sig. Da jeg første gang efter købet af Engelsholm var herude, mødte jeg oppe i dyrehaven en herre, der med fyr og flamme og stor veltalenhed vilde tage sig af vor sag. Han vilde omgaaende indkalde til stort møde i forsamlingshuset, hvor »sognet« saa skulde »tvinges« til — — jeg husker ikke længer hvad. Noget saadant ønskede jeg afgjort ikke, men blev indbudt til hans hjem paa vin og cigar og fik ikke noget ord indført. Jeg kendte aldeles ikke manden, men temmelig betænkelig kørte jeg straks ud til Marius Knudsen. Vi kom paa god talefod med hinanden, og jeg kørte temmelig beroliget derfra.

Siden taltes vi ofte ved. Han hjalp mig, med sogneraadets billigelse, at faa fredet den gamle allé her ned til gaarden, og sidst havde vi samarbejde, da sogneraadet rejste Nørupstenen efter freden 1945. Han bad mig skrive indskriften til stenen. Jeg ved, at Marius Knudsen var meget glad for, at denne smukke sten blev rejst i glæden over freden og netop paa det sted, hvor den staar.

Marius Knudsen var forstaaende overfor vort arbejde og støttede os gerne, naar det trængtes. Vi vil mindes ham med taknemmelighed.

Sune Andresen.

Regnskab fra 1. Novbr. 1944 til 1. Decbr. 1946.

Indtægter:

Kasse den 1. november	579,81
Medlemsbidrag	1190,50
	<hr/>
	1770,31

Udgifter:

Porto, annoncer, kort etc.	193,95
Kørsel	257,00
Honorarer	890,00
Trykning af aarsskrifter	590,75
	<hr/>
	1931,70

Underskud den 12. december 1946: 161,39 kr.

INDHOLD

Aandslivets væsen	2
En gammel beskrivelse af Engelsholm. II.	6
En hædersgave	19
Sogneraadsformand Marius Knudsen	22
Regnskab	23

H

Engelsholm paa Kammerherre Bechs Tid.

Langz